

การสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์:

กรณีศึกษาชุมชนกวันพะเยา

CREATING VALUE FOR THE TRADITIONAL FISHING LIFESTYLE THROUGH EXPERIENCE-BASED TOURISM ACTIVITIES: A CASE STUDY OF THE KWAN PHAYAO COMMUNITY

พัทธ์ธีรา ผัดวงศ์^{1*} สุพัชรจิต จิตประไพ¹ และ กมล เกียรติพงษ์²

Phatthira Pudwong^{1*} Supatcharajit Jitpraphai² and Kamol Keattipong³

(Received: February 26, 2025; Revised: May 24, 2025; Accepted: June 24, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวันพะเยา และ 2) สร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวันพะเยา โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 6 คน และประชาชนในท้องถิ่น จำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น 26 คน ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ทั้งหมด 5 ด้าน คือ 1) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว 3) ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางแหล่งท่องเที่ยว 4) ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และ 5) ด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งศักยภาพแต่ละด้านชี้ให้เห็นว่าชุมชนมีความโดดเด่นด้านคุณค่าและความดึงดูดใจของวิถีชีวิตประมง แต่อย่างไรก็ตามยังเผชิญความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อมและการบริหารจัดการสินทรัพย์ จากศักยภาพและปัญหาดังกล่าวนำมาซึ่งการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ 4 ฐาน ได้แก่ การสร้างบ้านปลา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต การประกอบอาหารพื้นถิ่น และกิจกรรมประมง เป็นการสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์โดยให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ว่าด้วยการแปลงเรื่องราวและเนื้อหาให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์

คำสำคัญ: การสร้างมูลค่า วิถีชีวิตประมง กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์

¹ อาจารย์ คณะบริการและการท่องเที่ยว วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม

Lecturer, Faculty of Hospitality and Tourism, Siam Technology College.

² อาจารย์ วิทยาลัยนวัตกรรมการอาหารและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

Lecturer, College of Food and Hospitality Innovation, Phetchaburi Rajabhat University.

* Corresponding author, e-mail: Phatthirap@siamtechno.ac.th

Abstract

This qualitative research aims to 1) investigate the potential for experience-based tourism management in the area of Kwan Phayao community, and 2) create value for the traditional fishing lifestyle in the Kwan Phayao community through experience-based tourism activities. Key informants consisted of two groups: 6 government officials and 20 local residents, totaling 26 participants. Data were collected through semi-structured interviews and non-participatory observation and analyzed using content analysis. The findings reveal that the community possesses potential for experiential tourism management across five key aspects: 1) accessibility of tourist attraction 2) facilities at tourist attraction 3) tourism value and attractiveness 4) the environment of tourist attraction and 5) management and local community participation in tourist attraction. These potentials highlight the community's distinctive value and the appeal of its fishing lifestyle; however, challenges in environmental and asset management persist. Based on these potentials and challenges, four experiential-based tourism activity bases were designed: the fish house creation; the natural resources conservation and the lifestyle preservation; Making the local food; Weaving the fishing handicrafts. This approach creates value for the traditional fishing lifestyle by enabling tourists to participate in problem-solving, which aligns with the creative economy concept of transforming stories and content into marketable products.

Keywords: Value Creation, Fishing Lifestyle, Tourism Activity Experience-based tourism

1. บทนำ

ประเทศไทยมีชื่อเสียงในฐานะจุดหมายปลายทางด้านการท่องเที่ยวระดับโลก ด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลาย อาหารอร่อย ธรรมชาติที่สวยงาม และความเป็นมิตรของผู้คน ทำให้มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาเยือนประเทศไทยทุกปี ส่งผลให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตามความเจริญรุ่งเรืองของการท่องเที่ยวที่นั่นมักมาพร้อมกับปัญหาและความท้าทายต่าง ๆ หากพื้นที่นั้นขาดศักยภาพในการจัดการดูแล เช่น การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิม การกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในเมืองหลักมากกว่าเมืองรอง และการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นต้น โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย สุดาวรรณ หวังศุภกิจโกศล อดีตรัฐมนตรีว่าการท่องเที่ยวและกีฬาได้กล่าวเกี่ยวกับสถานการณ์การท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 ที่ประกอบด้วยจังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน และแพร่ พบว่า ในปี พ.ศ.2566 ทั้ง 4 จังหวัดมี จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นสูงมากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เมื่อเทียบกับช่วงปี พ.ศ.2556 ก่อนเกิดสถานการณ์ โควิด-19 เนื่องจากการเติบโตของการท่องเที่ยวในเมืองรอง ส่งผลให้การท่องเที่ยวภาคเหนือในปี พ.ศ.2566 ขยายตัวสูงกว่าปี พ.ศ.2562 มากกว่า ร้อยละ 9 โดย 3 จังหวัดอันดับแรกที่มีอัตราการขยายตัวมากที่สุดในกลุ่ม ได้แก่ จังหวัดเชียงราย ร้อยละ 64.86 จังหวัดน่าน ร้อยละ 64.61 และจังหวัดพะเยา ร้อยละ 53.59 ตามลำดับ (Ministry of Tourism and Sports, 2023)

จากสถานการณ์การท่องเที่ยวในข้างต้นจังหวัดจะเห็นได้ว่าจังหวัดพะเยาเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูงไม่น้อยไปกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือตอนบน ถึงแม้จะถูกกล่าวขานว่าเป็นเมืองทางผ่านก็ตาม โดยจังหวัดพะเยานั้นมีจุดเด่นอยู่ที่ธรรมชาติที่สวยงาม อาทิ กว๊านพะเยา วัดวาวาราม และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น สถาปัตยกรรมล้านนา รวมทั้งศิลปะและประติมากรรมที่โดดเด่นสวยงามแปลกตาเป็นที่

พึงพอใจต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมจังหวัดแห่งนี้ แต่การพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยายังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น การขาดการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน การขาดแคลนแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาใช้ชีวิตภายในจังหวัดในระยะเวลาที่ยาวนานได้ และการขาดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวภายในจังหวัดอีกด้วย ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวประมงในจังหวัดพะเยาที่เป็นอัตลักษณ์และอยู่คู่กับวิถีชีวิตของชาวประมงมาเป็นเวลานาน และมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวประมงในจังหวัดพะเยา โดยอาศัยทรัพยากรจากวิถีชีวิตของชาวประมงในการดำรงชีวิตที่ยังขาดการได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Sarabun et al., 2020) ซึ่งวิถีชีวิตของชาวประมงในจังหวัดพะเยานั้นมีสถานที่ตั้งที่น่าสนใจและเป็นจุดศูนย์กลางของจังหวัด คือ เขตอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โดยมีพื้นที่มากถึง 12,831 ไร่ 1 งาน 26.6 ตารางวา และมียาวถึง 15 กิโลเมตร กว้างประมาณ 10 กิโลเมตร มีลักษณะคล้ายคลึงกับกระเพาะ อันเป็นแหล่งรับน้ำจากลำน้ำ 10 สาย ได้แก่ ลำน้ำแม่ปืม, ลำน้ำแม่เหยียน, ลำน้ำแม่ต๋ม, ลำน้ำแม่ต๋ำ, ลำน้ำแม่ต๋อม, ลำน้ำแม่ต๋อน, ลำน้ำแม่เนาเรือ, ลำน้ำแม่ใส, ลำน้ำแม่ต้า และลำน้ำแม่อิง (Faculty of fisheries, 2004) นอกจากนี้วิถีชีวิตของชาวประมงในจังหวัดพะเยาไม่เพียงแต่เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ของจังหวัดเท่านั้น แต่ยังเป็นบ้านของชาวประมงที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติมาช้านาน เนื่องจากชุมชนโดยรอบกับวิถีชีวิตของชาวประมงประกอบอาชีพการทำประมงเป็นหลัก ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวประมงในจังหวัดพะเยาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนริมฝั่งกว๊าน

อย่างไรก็ตาม การประกอบอาชีพชาวประมงของผู้คนในกว๊านพะเยาส่วนใหญ่มีประกอบอาชีพเพื่อการพาณิชย์ และปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวประมงกำลังเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำและปริมาณสัตว์น้ำที่เสี่ยงสูญหาย การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ทำให้เกิดภาวะน้ำแล้งและน้ำท่วม และการแข่งขันจากการประมงเชิงพาณิชย์ที่มากขึ้น ด้วยปัญหาดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อการทำประมงแบบดั้งเดิมและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ดังนั้น การวิจัยนี้จึงตั้งอยู่บนข้อโต้แย้งที่ว่า การจะเปลี่ยนผ่านวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมที่กำลังเผชิญความท้าทายให้กลายเป็นสินทรัพย์ทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการ 'สร้างมูลค่า (Value Creation)' ผ่านแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ ซึ่งเริ่มต้นจากการประเมินศักยภาพของชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อออกแบบกิจกรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและเคารพอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชนไปพร้อมกัน การวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างโดยการนำเสนอแนวทางที่เป็นรูปธรรมในการแปลงทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้กลายเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับชุมชนกว๊านพะเยา

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจมุ่งอยากศึกษาเกี่ยวกับประเด็นของวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมของผู้คนชุมชนกว๊านพะเยาว่ามีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใดหากมีการท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ เนื่องด้วยปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่นักท่องเที่ยวกำลังให้ความสนใจ เพราะเป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งกับชุมชน โดยการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการดูแลและไม่ทำลายทรัพยากร และเก็บความประทับใจจากการเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนนำเสนอประสบการณ์ที่ดีเหล่านั้นไปถ่ายทอดและเผยแพร่ต่อผู้อื่น จากกระแสการท่องเที่ยวที่เน้นการสร้างประสบการณ์นั้น ผู้วิจัยมองเห็นถึงความสำคัญของวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตชาวประมงนี้ได้ โดยการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเอาหลักการของการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์มาเป็นแนวทางหลักในการดำเนินการวิจัยเพื่อสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกว๊านพะเยา
2. เพื่อสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกว๊านพะเยา

3. การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนากรอบแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรมของนักวิชาการหลากหลายท่าน ดังแนวคิดและทฤษฎีต่อไปนี้

3.1 แนวคิดการสร้างมูลค่าให้กับวัฒนธรรม คือ แกนกลางของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ดังนั้นการที่จะทำให้ทุนทางวัฒนธรรมเกิดมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นได้นั้น ต้องคำนึงถึงทุนวัฒนธรรมของพื้นที่ที่มีอยู่ โดยมุ่งเน้นการสร้างคุณค่า (Value Creation) บนพื้นฐานแก่นแท้ของความเป็นไทย วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ส่งผลให้ชุมชนได้มีโอกาสรื้อฟื้นและเห็นคุณค่าของวิถีชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่นที่กำลังจะเลือนหายไป ในสังคมปัจจุบัน เพื่อป้องกันผลกระทบต่อการพยากรณ์ที่มีความเสี่ยงหรือจะสูญหาย ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ตลอดจนส่งผ่านความภาคภูมิใจสู่รุ่นลูกหลานต่อไป (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2564) เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นต้นน้ำของห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดยชุมชนสามารถนำทุนวัฒนธรรม เช่น เรื่องราว (Story) และเนื้อหา (Content) ของวัฒนธรรม มาสร้างความโดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้ หรือใช้ทุนทางวัฒนธรรมสร้างความแตกต่างหรือจุดขายให้กับสินค้า เกิดเป็นสินค้าวัฒนธรรมและทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นแก่สินค้าและบริการ (กัลยาณมิตร นรรัตน์พุทธิ, 2562) ดัง Chemsripong and Petmee (2017) ได้ศึกษาการวิจัยเกี่ยวกับประเด็น “การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย: กรณีศึกษาผ้าทอลายโบราณ” โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชนและทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากผลิตภัณฑ์

ดังนั้นการสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ จึงเป็นแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม เมื่อผสานกับความรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ นำไปสู่ อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) หรืออุตสาหกรรมการผลิตที่ต้องพึ่งพาความคิดสร้างสรรค์เป็นวัตถุดิบสำคัญ ซึ่งในประเทศไทย มีภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาเป็นงานช่างสิบหมู่ ทั้งงานประติมากรรม งานจิตรกรรม และงานประณีตศิลป์ อีกทั้งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สร้างงานศิลปหัตถกรรมที่ประณีตวิจิตรอันทรงคุณค่าในแบบดั้งเดิมอยู่แล้ว อาทิ การทอผ้าไหม การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง แม้แต่งานจักสานจากวัตถุดิบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ย่านลิเภา เสื่อกก ไยตาล ไม้ไผ่ กระจูด ป่านศรนารายณ์ และผักตบชวา คนไทยก็สามารถนำมาสร้างสรรค์ให้เกิดมูลค่าได้ทั้งสิ้น ตามแต่ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น แต่เมื่อนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาบวกเพิ่มกับความคิดสร้างสรรค์ สร้างสรรค์ให้มีคุณค่าแตกต่างไปจากเดิม ก็ก่อให้เกิดสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสูงกว่าเดิมหลายเท่าตัว เช่น จิม ทอมป์สัน ตำนานผ้าไหม แบรินดไทยในยุคแรก ๆ ที่นำผ้าไหมมาออกแบบใหม่ให้โดดเด่นทันสมัยจนกลายเป็นสินค้าสุดหรูที่ทำตลาดไปทั่วโลก (กัลยาณมิตร นรรัตน์พุทธิ, 2562)

อย่างไรก็ตามการสร้างสรรคผลงาน หรือการสร้างมูลค่าให้กับวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น จะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในชุมชน และการที่จะนำเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าต้องมีการประเมินศักยภาพของชุมชนและวัฒนธรรมที่สามารถนำมาต่อยอดได้ โดยสามารถประเมินได้จากทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ความต้องการของชุมชน และผลกระทบต่อวัฒนธรรมที่อาจมีความเสี่ยงต่อการสูญหายในอนาคต รวมทั้งการสร้างแบรนด์ชุมชน ซึ่งเป็นกลยุทธ์การตลาด (Marketing strategy) อย่างหนึ่ง โดย Serirat (1999) ได้กล่าวเกี่ยวกับกลยุทธ์การตลาดไว้ว่า การตลาดเป็นกลไกที่ชุมชนต้องดำเนินการเพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ทรัพยากรที่มีอยู่และส่งต่อแก่นักท่องเที่ยว เพื่อทำให้เกิดความสัมพันธ์และการตอบสนองเชิงบวก นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ ใช้สินค้าหรือบริการอย่างต่อเนื่อง อันส่งผล

ให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินงาน และยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของสินค้าออกไปสู่สายตาของนักท่องเที่ยว สร้างการจดจำ ความน่าเชื่อถือในสินค้า ไม่ว่าสินค้านั้น ๆ จะอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม อาจอยู่ในรูปแบบผลิตภัณฑ์ การบริการ หรืออยู่ในรูปแบบของชุมชนท่องเที่ยว เมื่อผู้บริโภคเกิดความเชื่อมั่นก็จะสร้างโอกาสทำให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวนี้ถึงสถานที่แห่งนั้นเป็นที่แรก

3.2 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (Experiential Tourism) คือ รูปแบบการท่องเที่ยวที่มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวขนาดเล็กและผู้ดำเนินการด้านการท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ โดยคำนึงถึงแลกเปลี่ยนเรียนรู้เอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การทดสอบรสชาติ และการสัมผัส Plerux and Nakpathom (2020) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเด็น “การศึกษาโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย” และ “ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในจังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรีและตราด” กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์นี้จะก่อให้เกิดกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความตั้งใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกับคนในชุมชนหรือเจ้าของวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์รูปแบบต่าง ๆ ในอีกด้านหนึ่ง คือ มีรูปแบบการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่นำไปสู่ความยั่งยืน เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวต่างมีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการดูแลและไม่ทำลายทรัพยากร และเกิดความประทับใจจากการเข้าร่วมกิจกรรม และนำประสบการณ์ที่ดีเหล่านั้นไปถ่ายทอดและเผยแพร่ต่อผู้อื่น โดย Davar (2010) ได้กำหนดเกณฑ์ในการจำแนกแหล่งท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ทั้งหมด 12 เกณฑ์ ดังนี้

- 1) นำเสนอวิถีชีวิตคนท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น มรดกที่มีชีวิต เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางศิลปะและความงาม
- 2) ส่งเสริมบทบาทและประสบการณ์ทางบวกจากกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 3) มีวิธีการสร้างการปฏิสัมพันธ์และเครื่องมือที่หลากหลายโดยใช้กระบวนการการเรียนรู้เป็นตัวเสริม
- 4) มีการไตร่ตรองแนวคิดและเรื่องราวอย่างระมัดระวัง ซึ่งสามารถทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประหลาดใจ
- 5) ให้นักท่องเที่ยวได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 มากเท่าที่จะทำได้ ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การทดสอบรสชาติ และการสัมผัส จากการเข้าร่วมกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว
- 6) จัดกลุ่มนักท่องเที่ยวให้เล็ก เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้สูงสุด
- 7) ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวจะเกี่ยวพันกับความรู้ของผู้นำเที่ยวและคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งส่งผ่านทางการตีความ หรือสิ่งอำนวยความสะดวก หรือทรัพยากรที่มีอยู่เฉพาะท้องถิ่น โดยนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และมีส่วนร่วมกับคนในชุมชนได้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 8) เกิดเป็นความทรงจำจากการสร้างประสบการณ์ที่สามารถจับต้องได้
- 9) กิจกรรมที่จัดขึ้นควรมีความง่ายและดำเนินการอย่างระมัดระวัง ซึ่งในแหล่งท่องเที่ยวควรมี 1 หรือ 2 กิจกรรม ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่กับกิจกรรมเหล่านั้น
- 10) มีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายและผู้นำเที่ยวต้องมีความรู้และสามารถถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวได้
- 11) มีการพัฒนาและสร้างกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความตื่นเต้น เช่น การทำอาหารท้องถิ่น โดยมีการเล่าตำนานหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับอาหารเหล่านั้น
- 12) นักท่องเที่ยวต้องได้รับความประทับใจสูงสุด

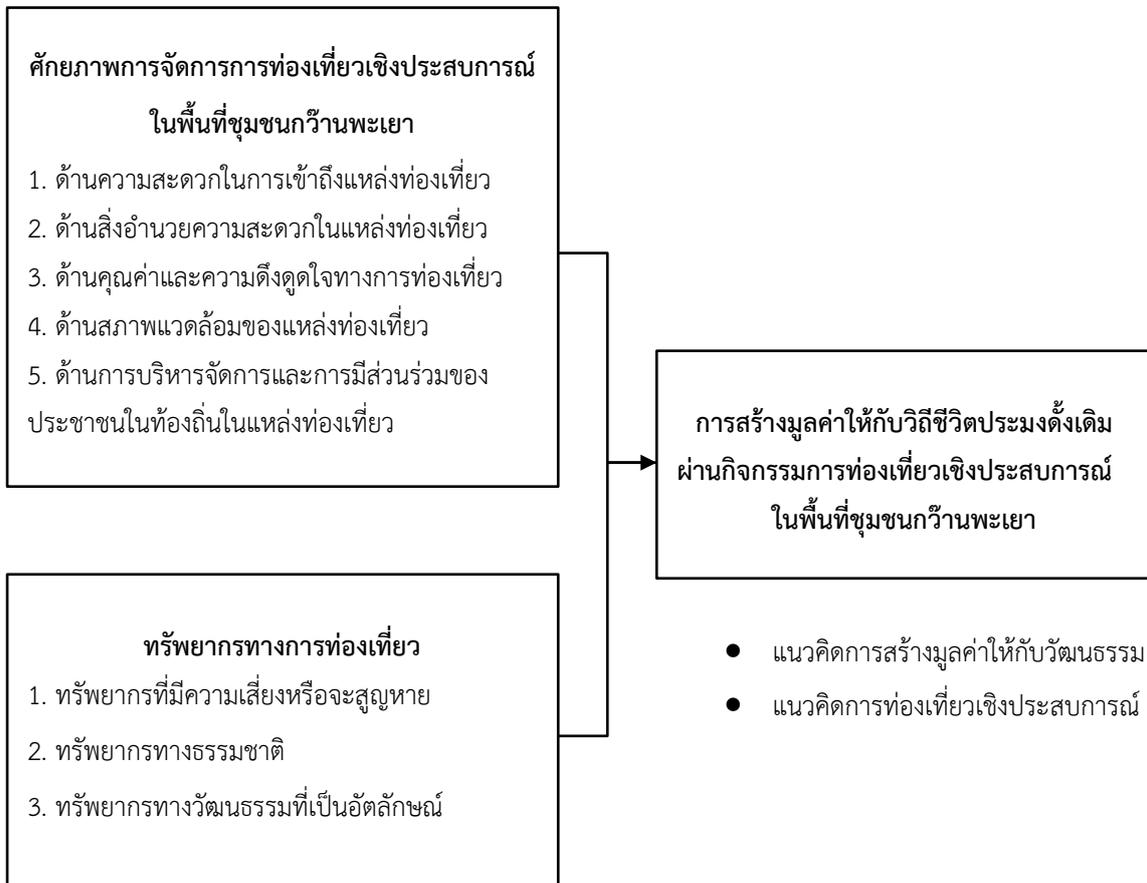
ดังนั้นจากที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้น การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์จึงมีความหมายคือ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวและผู้ดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน โดยจะต้องคำนึงถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มี ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การทดสอบรสชาติ และการสัมผัส ตลอดจนมีการพัฒนาและสร้างกิจกรรมเพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้รับความตื่นเต้น อันส่งผลให้เกิดความทรงจำจากการสร้างประสบการณ์ที่สามารถจับต้องได้และได้รับความประทับใจสูงสุด

3.3 ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management Potential)

ก่อนที่จะออกแบบกิจกรรมเชิงประสบการณ์เพื่อสร้างมูลค่าได้นั้น ขั้นตอนแรกที่สำคัญคือการประเมินศักยภาพและความพร้อมของชุมชนอย่างเป็นระบบ การประเมินศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวจึงเป็นรากฐานที่สำคัญ สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2562) กล่าวเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวไว้ว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวมีปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสิ่งดึงดูดใจ 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก 3) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 4) ด้านการรักษาความปลอดภัย 5) ด้านการตลาดการท่องเที่ยว และ 6) ด้านการบริหารจัดการนักท่องเที่ยว และจากงานวิจัยในอดีตพบว่า หลักเกณฑ์การพิจารณาและการกำหนดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ประกอบด้วย 1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญของลัทธิและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต 2) ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง ระยะเวลาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว 3) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่าง ๆ ระบบไฟฟ้าประปา โทรศัพท์และการรักษาความปลอดภัย 4) สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ระบบนิเวศ และสภาพอื่น ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว 5) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ การบริหารจัดการด้านพื้นที่ การบริหารจัดการด้านบริการสาธารณสุข และการบริหารจัดการปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว (Swangkong, 2015; Srirathu, 2008) จากหลักการและเกณฑ์การจัดการการท่องเที่ยวในข้างต้น สามารถสังเคราะห์กรอบการประเมินศักยภาพที่ครอบคลุมได้ 5 ด้านหลัก ในงานวิจัยนี้ได้แก่: 1) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว, 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก, 3) ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว, 4) ด้านสภาพแวดล้อม, และ 5) ด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งการประเมินตามกรอบนี้จะช่วยให้เข้าใจถึงจุดแข็งที่ควรนำมาต่อยอดและจุดอ่อนที่ต้องได้รับการแก้ไขได้

3.4 กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดทั้งสามเข้าด้วยกันเป็นกระบวนการที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล กล่าวคือ การสร้างมูลค่า (Value Creation) ให้กับทุนทางวัฒนธรรมอย่างวิถีชีวิตประมงนั้น ต้องอาศัยการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (Experiential Tourism) เป็นเครื่องมือสำคัญ อย่างไรก็ตาม การจะออกแบบกิจกรรมเชิงประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการประเมิน ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management Potential) ของชุมชนอย่างรอบด้านก่อน เพื่อให้แน่ใจว่ากิจกรรมที่ออกแบบนั้น ตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริงและตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง กรอบแนวคิดของการวิจัยนี้จึงเป็นการบูรณาการแนวคิดทั้งสามเข้าด้วยกันเป็นกระบวนการเดียว ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลหลักในงานวิจัยนี้ (Key Informants) มีจำนวน 26 คน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม และเลือกตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling) แบบเจาะจง (Purposive Sampling) การเลือกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีเหตุผลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการจริงในพื้นที่ ดังนี้

1) **หน่วยงานภาครัฐ (จำนวน 6 คน):** จากเทศบาลเมืองพะเยา จำนวน 2 คน, สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพะเยา จำนวน 2 คน, สำนักงานประมงจังหวัดพะเยา จำนวน 2 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงนโยบาย, ยุทธศาสตร์, และมุมมองภาพรวม (Macro-level perspective) ของการพัฒนาในพื้นที่

2) **ประชาชนในท้องถิ่น (จำนวน 20 คน):** ประกอบด้วยชาวประมงท้องถิ่น จำนวน 10 คน และกลุ่มผู้ผลิตปลาสามพะเยา จำนวน 10 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับวิถีชีวิตจริง, ภูมิปัญญา, ความท้าทาย, และความต้องการจากมุมมองของคนในชุมชน (Micro-level perspective)

4.2 การสร้างและพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และได้ทำการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับหลักการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพจากนักวิชาการสองท่าน คือ Chantavanich (2016) และ Phothisita (2013) ทำให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดเครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้ได้สองเครื่องมือ คือ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) และ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ดังนี้

1) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะทำการเข้าไปทำความรู้จักและสร้างความสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยจะมีชุดคำถามแบบกึ่งโครงสร้างเตรียมไปด้วยและทำการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เพื่อสร้างความเป็นกันเองและยืดหยุ่นในการตอบคำถามของผู้ให้ข้อมูลหลัก

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ผู้วิจัยไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับกลุ่มตัวอย่าง แต่จะทำการสังเกตพฤติกรรมการดำเนินการ สภาพแวดล้อม วิธีคิด และองค์ประกอบอื่น ๆ ตามสถานการณ์ที่ปรากฏด้วยการจดบันทึก

4.3 การเก็บและรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีวิธีการดำเนินการแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

1) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ การสร้างมูลค่า (Value Creation) การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (Experiential Tourism) ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism management potential) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประเด็นของกิจกรรมการท่องเที่ยว จากเอกสาร การวิจัย หนังสือ และสื่อต่าง ๆ

2) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ข้อมูลส่วนนี้ ผู้วิจัยได้จากการลงพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยา โดยการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) ซึ่งในทางปฏิบัติมีความใกล้เคียงอย่างยิ่งกับ การวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) เป็นเทคนิคหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมด 6 ขั้นตอน ตามแนวทางของ Braun and Clarke (2006) ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวทางที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ดังนี้ 1) การทำความเข้าใจกับข้อมูล 2) การสร้างรหัสเบื้องต้น 3) การค้นหาแก่นสาระ 4) การทบทวนแก่นสาระ 5) การนิยามและตั้งชื่อแก่นสาระ และ 6) การเขียนรายงาน

5. ผลการวิจัย

5.1 ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยา

1) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

กวีานพะเยาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดพะเยาและเป็นที่รู้จักกันดีในเรื่องความสวยงามของธรรมชาติและวิถีชีวิตประมง ซึ่งด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของกวีานพะเยาถือว่าอยู่ในระดับดี เนื่องจากมีปัจจัยหลายประการที่ส่งเสริมให้การเดินทางมาเที่ยวชมกวีานพะเยาเป็นไปอย่างสะดวกสบาย โดยสามารถแบ่งการเดินทางออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1) การเดินทางโดยรถยนต์ กวีานพะเยามีสถานที่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองจังหวัดพะเยา ซึ่งการเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวหรือรถเช่าจึงเป็นทางเลือกที่สะดวกที่สุด ดังผลการสัมภาษณ์ของหน่วยงานภาครัฐคนที่ 1 (A1) และคนที่ 3 (A3) กล่าวว่า “จังหวัดพะเยามีถนนหลายสายเชื่อมต่อมายังตัวเมืองพะเยา และมีป้ายบอกทางชัดเจน จึงสะดวกต่อการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยา” ตลอดจนการเดินทางโดยรถยนต์ยังมีความคล่องตัวและใช้ระยะเวลาในการเดินทางไม่มากเมื่อเทียบกับการเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางหรือการขนส่งสาธารณะภายในจังหวัด

1.2) การเดินทางโดยรถโดยสารประจำทาง จากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐและประชาชนในท้องถิ่นพบว่าหน่วยงานรัฐคนที่ 1 (A1), 4 (A4) และประชาชนในท้องถิ่นคนที่ 15 (B15) กล่าวคือ “จังหวัดพะเยามีรถโดยสารประจำทางหลายสายวิ่งเชื่อมระหว่างจังหวัดพะเยากับจังหวัดใกล้เคียง คือ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำปาง เป็นต้น และเมื่อเดินทางมาถึงยังตัวเมืองพะเยา นักท่องเที่ยวสามารถต่อรถสองแถวเข้าไปยังบริเวณกวีานพะเยาได้” ซึ่งเป็นไปตามผลของการสังเกตการณ์พบว่ามีการเดินทางโดยรถโดยสารประจำทางจริงตามผลสัมภาษณ์ แต่อาจต้องใช้เวลาในการเดินทางหรือรอเวลาพอสมควร เนื่องจากรถโดยสารทั้งประจำทางและไม่ประจำทางมีจำนวนที่ไม่มากนัก เหตุผลอาจมาจากจำนวนของนักท่องเที่ยวและการใช้รถโดยสารมีไม่มาก เมื่อเทียบกับผู้ให้บริการรถโดยสาร

อย่างไรก็ตามด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวกวีานพะเยาถือว่ามีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ส่งเสริมทางการท่องเที่ยวและการเดินทางสะดวก ทำให้กวีานพะเยาเป็นอีกหนึ่งจุดหมายปลายทางที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม

2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

จังหวัดพะเยาเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว โดยมีจุดเด่นอยู่ที่วัฒนธรรม วิถีชีวิต และธรรมชาติที่สวยงาม อาทิ กวีานพะเยา วัดวออาราม และชุมชนที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ จากการสัมภาษณ์ในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว พบว่าประชาชนในท้องถิ่นคนที่ 4 (B4) และ 7 (B7) กล่าวว่า “สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวภายในจังหวัดพะเยามีจุดบริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและยังมีการให้บริการเกี่ยวกับรถรางชมเมือง ชมแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย แต่การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับข้อมูลการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว ยังขาดความต่อเนื่อง” นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐคนที่ 2 (A2) และ 4 (A4) กล่าวเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกในกวีานพะเยาไว้ว่า

“...กวีานพะเยามีพื้นที่ให้บริการจอดรถแก่นักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทั้งที่เป็นพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ของร้านอาหาร และมีร้านอาหารให้บริการจำนวนมากซึ่งเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งร้านอาหารที่ติดริมกวีานพะเยา และร้านอาหารท้องถิ่น ส่วนในด้านที่พักก็มีทั้งโรงแรม เกสต์เฮาส์ และโฮมสเตย์ให้บริการ ตลอดจนยังมีกิจกรรมท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เลือกทำอีกด้วย เช่น ล่องเรือชมกวีานพะเยา ชมวัดกลางน้ำ และปั่นจักรยานชมพระอาทิตย์ตกดินยามเย็น เป็นต้น...”

อย่างไรก็ตามจากการสังเกตการณ์จะเห็นได้ว่ามีสิ่งอำนวยความสะดวกจำนวนมากในเขตตัวเมืองและบริเวณริมกวีานพะเยาที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ขาดการพัฒนาทางด้านภูมิทัศน์และโครงสร้างพื้นฐานพื้นที่โดยรอบกวีานที่ไม่ใช่เขตตัวเมืองให้เอื้อต่อการเดินทางหรือการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในเขตชุมชนพื้นที่ใกล้เคียง

3) ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

คุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยา หน่วยงานภาครัฐคนที่ 2 (A2) กล่าวว่า “จังหวัดพะเยาเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่หลากหลาย หากพูดถึงในเมืองพะเยาแล้วนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักนึกถึงกวีานพะเยาเป็นที่แรก” และนอกจากนี้เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวกวีานพะเยา

จะเห็นชาวบ้านออกเรือหาปลา ตกปลาตามริมกว๊าน เป็นภาพที่นักท่องเที่ยวสามารถพบเห็นได้ในทุกวันที่มาท่องเที่ยว ดังนั้นสิ่งที่ดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยานั้นก็คือ “วิถีชีวิตชาวประมง” ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนกว๊านพะเยา และยิ่งถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นในภาคเหนือตอนบนที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปสัมผัสกลิ่นอายและเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตได้ ดังประชาชนในท้องถิ่นคนที่ 5 (B5), 12 (B12) และหน่วยงานภาครัฐคนที่ 5 (A5) กล่าวว่า “วิสาหกิจชุมชนประมงพื้นบ้านรักกว๊านพะเยา เป็นวิสาหกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยววิถีชุมชน โดยใช้วิถีประมงควบคู่ไปกับกว๊านพะเยา ชาวบ้านในพื้นที่นี้จะออกจากบ้านแต่เช้าและเดินทางไปยังกว๊าน วางตะข่าย หาปลาทอดแห เพื่อหากุ้งฝอย และปลาที่มีความหลากหลาย” ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นทุนทางธรรมชาติของกว๊านพะเยา ส่วนวิธีการหาปลาในกว๊านจะเป็นการเรียนรู้และสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย จนกลายมาเป็นการท่องเที่ยววิถีชุมชนในปัจจุบัน

แต่อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตประมงก็ยังไม่ได้รับการต่อยอดให้เกิดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวมากเท่าที่ควร เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาท่องเที่ยวและใช้ชีวิตร่วมกับคนในท้องถิ่นเป็นระยะเวลานาน จากการสัมภาษณ์ประชาชนในท้องถิ่นคนที่ 7 (B7) กล่าวว่า “นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มากจะมาท่องเที่ยวระยะสั้น ครึ่งวัน หรือ หนึ่งวันเท่านั้น หรือจะมาเฉพาะในช่วงฤดูกาลการท่องเที่ยวในเดือน พฤศจิกายนและธันวาคม ซึ่งจริง ๆ แล้วจังหวัดพะเยาสามารถท่องเที่ยวได้ตลอดปี” ทั้ง ๆ ที่ภายในกว๊านพะเยามีแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถานในกว๊านพะเยา พ่อขุนงำเมือง บ้านโบราณคุณหลวง บ่อสูง และวัดติโลกอาราม ประวัติมากกว่า 500 กว่าปี ตลอดจนการทำปลาหมักของกลุ่มผู้ผลิตปลาหมักในชุมชนใกล้เคียงอีกด้วย

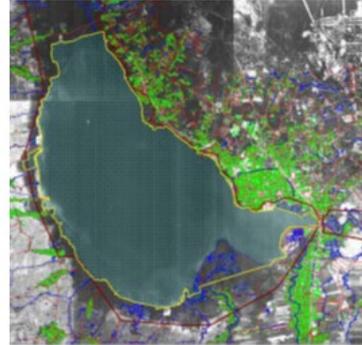
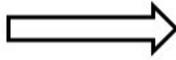
นอกจากนี้จากผลการสังเกตการณ์ พบว่าคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวในกว๊านพะเยามีความเป็นเอกลักษณ์ในด้านวิถีชีวิตและเหมาะแก่การนำมาสร้างเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวภายในจังหวัดพะเยาในระยะยาวได้

4) ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยาถือได้ว่าอยู่ในช่วงที่กำลังเติบโตไปในทิศทางที่ดี แต่อย่างไรก็ตามในด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวยังได้รับผลกระทบทั้งในด้านของการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ จากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐคนที่ 6 (A6) กล่าวว่า “กว๊านพะเยาพบปัญหาเกี่ยวกับปัญหาการตื้นเขินของน้ำ ปัญหาการขยายตัวของวัชพืชในบริเวณแหล่งน้ำ ปัญหาคุณภาพน้ำที่ไม่สะอาด ปัญหาปริมาณสัตว์น้ำลดลง หรือพันธุ์ปลาบางชนิดหายไป และปัญหาภัยแล้ง แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2567 ที่กลับพบปัญหาน้ำท่วม และฝนตกหนัก” ดังปรากฏในรูปภาพที่ 1 ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตประมงและกลุ่มผู้ผลิตปลาหมักในชุมชนกว๊านพะเยา เนื่องจากกว๊านพะเยาเป็นแหล่งทรัพยากรหลักในการดำรงชีวิตหรือกิจวัตรประจำวันของชาวประมงอย่างมาก ดังผลการสัมภาษณ์ของประชาชนในท้องถิ่นคนที่ 8 (B8) กล่าวว่า “หากเกิดปัญหาทางแหล่งน้ำ อาจส่งผลต่อจำนวนปลาที่ลดลงและต้องนำปลาจากแหล่งอื่นมาในชุมชน เพื่อนำมาผลิตปลาหมักให้เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้าหรือนักท่องเที่ยว” นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องของการทิ้งขยะ และการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำทำให้คุณภาพน้ำในกว๊านพะเยาเสื่อมโทรมลง เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากและสิ่งอำนวยความสะดวกอาจไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลหรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามการใช้สถานที่ในบริเวณกว๊านพะเยาเพื่อการจัดกิจกรรม และเทศกาลต่าง ๆ ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ดีที่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวภายในจังหวัด และทำให้คนในพื้นที่เกิดอาชีพและรายได้

- ปัญหาการตื่นเงิน
- ปัญหาการขยายตัวของวิชาชีพ
- ปัญหาคุณภาพน้ำ
- ปัญหาปริมาณสัตว์น้ำลดลง
- ปัญหาปริมาณน้ำไม่เพียงพอในช่วงฤดูแล้ง

ภาพที่ 2 ปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

(ที่มา: สำนักงานประมงจังหวัดพะเยา, 2561)

2. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต จากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐคนที่ 3 (A3) และประชาชนในท้องถิ่นคนที่ 10 (B10) และ 18 (B18) พบว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการสัมผัสวิถีชีวิตชาวประมงทำให้ชาวประมงบางส่วนต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเดิมจากที่ประกอบเพื่อเลี้ยงชีพ แปรรูป ก็หันไปทำในเชิงพาณิชย์มากยิ่งขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นส่วนตัวและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดำรงอยู่” ตลอดจนทำให้เกิดการเปลี่ยนอาชีพ และขาดการสืบทอดวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมในพื้นที่กว๊านพะเยา ดังนั้นจากการสังเกตการณ์จึงทำให้เห็นช่องทางในการแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิมนี้ไว้ได้โดยการทำในวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมมาสร้างเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์เพื่อลดช่องว่างระหว่างคนในท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการท่องเที่ยวและวิถีชีวิตประมงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์สามารถช่วยให้ทั้งสองส่วนเกิดการปฏิสัมพันธ์และเรียนรู้วิถีชีวิตการท่องเที่ยวร่วมกันอย่างสมดุลและยั่งยืน อันก่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและอนุรักษ์วิถีชีวิตประมงดั้งเดิมให้คงอยู่สืบไป

5) ด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์ประชาชนในท้องถิ่นคนที่ 1 (B1) 2 (B2) และ 8 (B8) ด้านการบริหารการจัดการวิถีชีวิตพื้นถิ่น พบว่าชาวประมงในจังหวัดพะเยาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงในกว๊านพะเยา และวิถีชีวิตชาวประมงมีความผูกพันกับกว๊านพะเยามาช้านาน โดยอาศัยทรัพยากรจากกว๊านพะเยาในการดำรงชีวิต แต่ในปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวประมงกำลังเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำและปริมาณสัตว์น้ำที่ลดลง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ทำให้เกิดภาวะน้ำแล้งและน้ำท่วม และการแข่งขันจากการประมงเชิงพาณิชย์ ทำให้ชาวบ้านเล็งเห็นถึงปัญหาที่มีผลต่อความเสี่ยงของการสูญพันธุ์ของสัตว์น้ำ อันส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้ผลิตปลาสามพะเยาอีกด้วย อย่างไรก็ตามถึงจะเกิดปัญหาเหล่านี้ขึ้น ประชาชนในท้องถิ่นยังร่วมมือกันในการช่วยดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเอาไว้ นอกจากนี้ชุมชนยังได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือทั้งในเรื่องของโครงการส่งเสริมอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบกว๊านให้สวยงามและน่าท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น อันส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนในกว๊านพะเยา

ตารางที่ 1 ผลการสังเกตการณ์ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยา

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	√	
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	√	
ด้านคุณค่าและความตั้งใจทางการท่องเที่ยว	√	
ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	√	
ด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว	√	
ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว	ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
ทรัพยากรที่มีความเสี่ยงหรือจะสูญหาย	√	
ทรัพยากรทางธรรมชาติ	√	
ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์	√	

5.2 การสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยา

จากศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยาจะเห็นได้ว่า วิถีชีวิตประมงดั้งเดิมมีความสำคัญและเป็นเอกลักษณ์อยู่คู่กับกวีานพะเยามาเป็นเวลานานตั้งแต่สมัยอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถนำมาสร้างมูลค่าให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยาได้ โดยคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่เป็นหลัก ดังกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยาต่อไปนี้

กิจกรรมฐานที่ 1 การสร้างบ้านปลา (พุ่มพีคักบ้านปลาแดนอาทิตย์อัสดง) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำที่มีความเสี่ยงหรือจะสูญหาย เนื่องจากสัตว์น้ำนั้นมีความสำคัญต่อความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำและวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมของท้องถิ่น ตลอดจนยังส่งเสริมให้เกิดอาชีพและรายได้แก่ชุมชนจากการผลิตปลาสำมันเป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นขึ้นชื่อของจังหวัดพะเยา ดังนั้นกิจกรรมในฐานนี้จึงมีแนวคิดในการดำเนินกิจกรรม โดยการกำหนดพื้นที่ในกวีานพะเยาสำหรับเลี้ยงและอนุรักษ์ปลาน้ำจืดที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่กระบวนการเตรียมวัสดุ ออกแบบ และวางแนวบ้านปลา ด้วยรูปแบบการสร้างบ้านปลาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ร่วมกับการให้ความรู้และความสำคัญของบ้านปลา พร้อมกำหนดช่วงเวลาในการทำกิจกรรมในช่วงพระอาทิตย์ตกดิน เพื่อชมพระอาทิตย์ 3 ดวงที่สะท้อนจากผืนน้ำ

ภาพที่ 3 ทำบ้านให้ปลา ณ สะดือกลางกวีานพะเยา (ที่มา: เนชั่นทีวี, 2561)

กิจกรรมฐานที่ 2 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต (เขื่อนมณาสู่ที่ถ้ำพะเยา) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นต้นทุนเดิมของทรัพยากรทางธรรมชาติในกว๊านพะเยาที่คงอยู่โดยการผสมผสานเอาวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมเข้ามาสอดแทรกในกิจกรรมเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างธรรมชาติและวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ดังมีแนวคิดริเริ่มมาจากความต้องการอยากเผยแพร่องค์ความรู้และสร้างจิตสำนึกร่วมต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและการดำรงชีวิต คือ การฟังเรื่องเล่าของผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้านในโฮงเฮียนกว๊านพะเยา และชมความสมบูรณ์ของพันธุ์สัตว์รอบกว๊านพะเยา จากเสียงปลาที่เกิดจากฤดูผสมพันธุ์ เสียงจากนกที่อาศัยอยู่รอบกว๊านพะเยา และเสียงชีวิตของผู้คนในพื้นที่รอบกว๊าน ในการแสดงถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตพื้นถิ่นของประมงน้ำจืดร่วมกับกิจกรรมริมกว๊านพะเยา เช่น การตกบาตรข้าวเหนียว กาดริมกว๊าน อนุสาวรีย์พ่อขุนงำเมือง และบ้านนิทานต้นไม้ เป็นต้น

ภาพที่ 4 บรรยากาศและวิถีชีวิตประมงดั้งเดิม

กิจกรรมฐานที่ 3 กระทบกระชอนอาหารพื้นถิ่น (เส้นทางรสอาหารแห่งวิถีกว๊านพะเยา) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นการผสมผสานระหว่างต้นทุนเดิมของทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ ปลาในกว๊านพะเยา และทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาหารท้องถิ่น ดังนั้นกิจกรรมในฐานนี้ จึงเป็นการหยิบยกเอาภูมิปัญญาการถนอมอาหารแบบง่ายของคนในท้องถิ่นมาเสนอในรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ ด้วยแนวคิดการออกแบบประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้เกี่ยวกับวัตถุดิบท้องถิ่น โดยการพานักท่องเที่ยวเยี่ยมชมตลาดสดในพื้นที่ที่เป็นแหล่งจำหน่ายอาหาร และการเยี่ยมชมฟาร์มเพาะเลี้ยงวัตถุดิบ รวมถึงเรียนรู้วัตถุดิบพื้นเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในพื้นที่นั้น ๆ เช่น ชนิดของสัตว์น้ำในกว๊านพะเยา และพืชพื้นถิ่น เป็นต้น พร้อมทั้งสัมผัสภูมิปัญญาการถนอมอาหารและการประกอบอาหารท้องถิ่น ซึ่งการทำปลาหมักนั้นถือได้ว่าเป็นอาหารพื้นบ้านเมืองเหนือโบราณดังปรากฏในภาพที่ 4 นี้ โดยการนำปลา หรือเนื้อปลามาหมกเข้ากับเกลือ ข้าว และกระเทียม นอกจากนี้ยังมีการประกอบอาหารท้องถิ่นอื่น ๆ เช่น กุ้งเต้น หรือรายการอาหารที่คำนึงถึงฤดูกาลของวัตถุดิบและฤดูกาลหรือช่วงใดช่วงหนึ่งเท่านั้น เป็นต้น โดยมีคนท้องถิ่นเป็นผู้สอน

ภาพที่ 5 ปลาส้มเมืองพะเยา

กิจกรรมฐานที่ 4 หัตถกรรมประมง (ถักถอดศิลปหัตถกรรมวิถีประมงน้ำจืด) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น อุปกรณ์ในการหาปลา และเรือหาปลา เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมในชุมชนกว๊านพะเยา ดังนั้นแนวคิดการดำเนินกิจกรรมฐานนี้จึงมาจากอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาชาวบ้านประมงท้องถิ่น โดยให้นักท่องเที่ยวได้รับฟัง เรียนรู้ และสัมผัสกระบวนการงานฝีมือที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวิถีการจับปลาและการใช้ทรัพยากรน้ำจืดแบบดั้งเดิม ตลอดจนได้ลงมือทำเครื่องมือประมงจากไม้ไผ่ด้วยตนเอง โดยมีช่างฝีมือท้องถิ่นในชุมชนเป็นผู้สอน อาทิ การทำแห ตาข่าย หรือกระชู่ เป็นต้น รวมทั้งยังสามารถให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองทำอุปกรณ์ตกปลาที่ใช้ในอดีต อาทิ เบ็ดตกปลาหรือการทำอวนตกปลาแบบพื้นบ้าน พร้อมทั้งลงตกปลากับชาวประมงท้องถิ่น นอกจากนี้นักท่องเที่ยวสามารถรังสรรค์จิตรกรรมวิถีประมงลงบนผลงานของตนเองได้อีกด้วย

ตารางที่ 2 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกว๊านพะเยา

ทรัพยากร	คุณสมบัติ	กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์
ทรัพยากรที่มีความเสี่ยงหรือจะสูญหาย	<ol style="list-style-type: none"> พันธุ์ปลาเฉพาะถิ่นเสี่ยงสูญพันธุ์ วิถีชีวิตประมงน้ำจืด เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา 	<p>ฐานที่ 1: พุ่มพักฮักบ้านปลาแดนอาทิตย์อัสดง</p> <p><u>แนวคิดกิจกรรม</u> สร้างพื้นที่ในกว๊านพะเยาสำหรับเลี้ยงและอนุรักษ์ปลาน้ำจืดที่เปิดให้นักท่องเที่ยวและชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการเตรียมวัสดุ ออกแบบ และวางแนวบ้านปลา ด้วยรูปแบบการสร้างบ้านปลาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ร่วมกับการให้ความรู้และความสำคัญของบ้านปลา</p>
ทรัพยากรทางธรรมชาติ	<ol style="list-style-type: none"> การวางข่ายบ้านปลา ศึกษาระบบนิเวศพันธุ์สัตว์น้ำ ศึกษาพันธุ์พืชในกว๊านพะเยา ศึกษาพันธุ์นกในกว๊านพะเยา 	<p>ฐานที่ 2: เชื่อมอนาสุนที่ถิ่นพะเยา</p> <p><u>แนวคิดกิจกรรม</u> เรียนรู้ระบบนิเวศของธรรมชาติผ่านเรื่องเล่าของผู้นำชุมชน ราษฎรชาวบ้านในโฮงเฮียนกว๊านพะเยา และชมความสมบูรณ์ของพันธุ์สัตว์รอบกว๊านพะเยา จากเสียงปลาที่เกิดจากฤดูผสมพันธุ์ เสียงจากนกที่อาศัยอยู่รอบกว๊านพะเยา และเสียงชีวิตของผู้คนในพื้นที่รอบกว๊าน</p>

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ทรัพยากร	คุณสมบัติ	กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์
ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์	1. โขงเหือนกว๊านพะเยาแหล่งเรียนรู้วิถีประมงน้ำจืด 2. วิถีชีวิตประมงดั้งเดิมในกว๊านพะเยา 3. ภูมิปัญญาอาหารจากปลาพื้นถิ่น 4. ภูมิปัญญาทำแหอุปรณ์จับปลา	ฐานที่ 3: เส้นทางรสอาหารแห่งวิถีกว๊านพะเยา แนวคิดกิจกรรม การออกแบบประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและเรียนรู้เกี่ยวกับวัตถุดิบท้องถิ่น การถนอมอาหารท้องถิ่น และการประกอบอาหารท้องถิ่น ฐานที่ 4: ถักทอศิลปหัตถกรรมวิถีประมงน้ำจืด แนวคิดกิจกรรม สร้างประสบการณ์จากภูมิปัญญาชาวบ้านเน้นการเรียนรู้และสัมผัสกระบวนการงานฝีมือที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีการจับปลาและการใช้ทรัพยากรน้ำจืดแบบดั้งเดิม

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาการสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์: กรณีศึกษาชุมชนกว๊านพะเยา สามารถสรุปผลการศึกษาและอภิปรายการวิจัยได้ ดังนี้

6.1 ผลการศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกว๊านพะเยา พบว่าชุมชนกว๊านพะเยามีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวทั้งหมด 5 ด้าน คือ ด้านแรกด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านที่สองด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ด้านที่สามด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ด้านที่สี่ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และด้านสุดท้ายด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการจัดการและเกณฑ์การพิจารณาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของ สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2562); Swangkong (2015) และ Srirathu (2008) ดังประเด็นต่อไปนี้

1) ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่าการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในกว๊านพะเยานั้น สามารถเดินทางเข้าถึงได้ 2 ลักษณะ คือ การการเดินทางโดยรถยนต์ และการเดินทางโดยรถโดยสาร ซึ่งมีทั้งประจำทางและไม่ประจำทางให้บริการ แต่การเดินทางด้วยรถโดยสารนั้นอาจใช้ระยะเวลาในการรอและการเดินทางมากกว่าเมื่อเทียบกับการใช้รถยนต์ส่วนตัว เนื่องจากรถยนต์ส่วนตัวนั้นมีความยืดหยุ่นทางด้านเวลามากกว่า ตลอดถนนและเส้นทางภายในกว๊านพะเยามีการพัฒนาและสภาพดีมากเอื้อต่อการเดินทางท่องเที่ยวไปยังชุมชนใกล้เคียงโดยรอบ รวมทั้งยังมีป้ายบอกทางที่ชัดเจน ดังคล้ายคลึงกับผลการวิจัยของ Swangkong (2015) ที่ศึกษาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสระบุรี ทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ น้ำตกเจ็ดสาวน้อย น้ำตกคงพญาเย็น น้ำตกเจ็ดคด และน้ำตกมวกเหล็ก คือ แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้มีสภาพถนนและเส้นทางท่องเที่ยวที่ดี มีป้ายบอกทาง และสามารถใช้อานพาหนะประเภทต่าง ๆ ในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ ทำให้การเดินทางเป็นไปได้อย่างสะดวก

2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว พบว่ามีจุดบริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและมีการให้บริการเกี่ยวกับบรรณารวมเมือง มีลานจอดรถ มีร้านอาหารจำนวนมาก และมีที่พักหลากหลาย อาทิ โรงแรม เกสต์เฮาส์ และโฮมสเตย์ เป็นต้น แต่ยังคงขาดการประชาสัมพันธ์และการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับข้อมูลการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลมีความสอดคล้องกับ Swangkong (2015) คือ น้ำตกมวกเหล็กได้ค่าเฉลี่ยในด้านนี้อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้เนื่องจากในแหล่ง

ท่องเที่ยวเหล่านี้มีสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างครบครันไม่ว่าจะเป็นลานจอดรถ ร้านอาหารของที่ระลึก ร้านอาหาร ห้องน้ำ และห้องอาบน้ำ รวมทั้งการรักษาความปลอดภัย ดังหลักการการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของ สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2562) ในข้อที่ 2 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องสุขา ที่พัก ร้านอาหาร ศูนย์บริการข้อมูล ที่จอดรถ และป้ายข้อมูล เป็นต้น

3) ด้านคุณค่าและความดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว พบว่าจังหวัดพะเยาเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่หลากหลาย เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวที่กว๊านพะเยาจะเห็นชาวบ้านออกเรือหาปลา ตกปลาตามริมกว๊าน เป็นภาพที่นักท่องเที่ยวสามารถพบเห็นได้ในทุกวันที่มาท่องเที่ยว ดังนั้นสิ่งที่ดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยานั้นก็คือ "วิถีชีวิตชาวประมง" ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่กว๊านพะเยา ซึ่งสอดคล้องกับหลักการการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของ สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2562) ในข้อที่ 1 ด้านสิ่งดึงดูดใจ คือ ทรัพยากรเป็นคุณลักษณะสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีโดดเด่นแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ โดยอาจพิจารณาจากหลายปัจจัยทั้งใน ด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวระบบนิเวศ พิษสัตว์ธรณีสัณฐาน ประวัติศาสตร์โบราณคดีศิลปะสถาปัตยกรรม วิถีชีวิต และวัฒนธรรม เป็นต้น

4) ด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว พบว่าจังหวัดพะเยาประสบปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอยู่ 2 ประเด็น คือ (1) การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ กว๊านพะเยาพบปัญหาเกี่ยวกับปัญหาการตื้นเขินของน้ำ ปัญหาการขยายตัวของวัชพืชในบริเวณแหล่งน้ำ ปัญหาคุณภาพน้ำที่ไม่สะอาด ปัญหาปริมาณสัตว์น้ำลดลง หรือพันธุ์ปลาบางชนิดหายไป และ (2) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ผู้คนบางส่วนต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเดิมจากที่ประกอบเพื่อเลี้ยงชีพ แปรรูป ก็หันไปทำในเชิงพาณิชย์มากยิ่งขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นส่วนตัวและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดำรงอยู่ ตลอดจนทำให้เกิดการเปลี่ยนอาชีพ และขาดการสืบทอดวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมในพื้นที่กว๊านพะเยา

5) ด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว พบว่าประชาชนในท้องถิ่นมีการร่วมมือกันในการช่วยดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเอาไว้ และยังได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือทั้งในเรื่องของโครงการส่งเสริมอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบกว๊านให้สวยงามและน่าท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น อันส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนในกว๊านพะเยา ดังสอดคล้องกับหลักการการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของ สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (2562) ในข้อที่ 6 ด้านการบริหารจัดการนักท่องเที่ยว ประเด็นเสริมสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วน และการสร้างความตระหนัก ความเข้มแข็ง และการประสานความร่วมมือของหน่วยงานที่หลากหลาย

ผลการประเมินศักยภาพ 5 ด้านได้เผยให้เห็นถึง "ความขัดแย้งในตัวเอง (Paradox)" ที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นโจทย์สำคัญสำหรับการพัฒนา การที่ชุมชนมี ศักยภาพด้านการเข้าถึงสูง แต่กลับขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างระหว่าง "สินทรัพย์ทางกายภาพที่มี" กับ "การบริหารจัดการสินทรัพย์" ซึ่งเป็นปัญหาคลาสสิกของการท่องเที่ยว ชุมชนในหลายพื้นที่ การมีถนนที่ได้อย่างเดียวไม่สามารถสร้างอุปสงค์ได้หากขาดกลยุทธ์ทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การค้นพบว่าวิถีชีวิตประมงกำลังเปลี่ยนไปสู่เชิงพาณิชย์มากขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว คือ "ดาบสองคม" ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านหนึ่งคือการปรับตัวเพื่อสร้างรายได้ แต่อีกด้านคือความเสี่ยงต่อการสูญเสีย "ความจริงแท้ (Authenticity)" ซึ่งเป็นแม่เหล็กดึงดูดนักท่องเที่ยวตั้งแต่แรก กิจกรรมทั้ง 4 ฐานที่นำเสนอจึงพยายามสร้างสมดุลระหว่างสองสิ่งนี้ โดยเน้นการนำเสนอภูมิปัญญาและวิถีดั้งเดิม แต่เปิดโอกาสให้คนนอกเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการเรียนรู้ ไม่ใช่การบริโภคเพียงอย่างเดียว

6.2 ผลการสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยา จากผลการศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยาจะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมมีความสำคัญและเป็นเอกลักษณ์อยู่คู่กับกวีานพะเยามาเป็นเวลานานตั้งแต่สมัยอดีตมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและความดึงดูดใจ ด้วยเหตุผลนี้ ผู้วิจัยจึงนำเอาวิถีชีวิตชาวประมงดั้งเดิมมาสร้างมูลค่าให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยา โดยคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่เป็นหลักและใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 มากเท่าที่จะทำได้ ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การทดสอบรสชาติ และการสัมผัสจากการเข้าร่วมกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวตามหลักแนวคิดของ Pleerux and Nakpathom (2017) และ Davar (2010) ดังกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชุมชนกวีานพะเยาต่อไปนี้

กิจกรรมฐานที่ 1: การสร้างบ้านปลา (พุ่มพีคักบ้านปลาแดนอาทิตย์อัสดง) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำที่มีความเสี่ยงหรือจะสูญหาย ผลมาจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติภายในกวีานพะเยา เนื่องจากสัตว์น้ำในกวีานพะเยามีความหมายต่อวิถีชีวิตชาวประมง และการดำรงชีวิตของผู้คนริมฝั่งกวีาน ด้วยปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญจึงนำเอาพันธุ์ปลาเฉพาะถิ่นเสี่ยงสูญพันธุ์มาเสนอเป็นความรู้ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษา และป้องกันการสูญพันธุ์ด้วยวิธีการกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา ตลอดจนเป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Chemsripong and Petmee (2017) ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย: กรณีศึกษาผ้าทอลายโบราณ” พบว่าผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นนับวันจะสูญหายไป เนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดและไม่เป็นที่นิยมของคนรุ่นหลัง ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการผลิตจากการทอมือเป็นทอด้วยเครื่องจักรส่งผลให้ราคาผ้าทอที่ผลิตโดยเครื่องจักรมีราคาถูกกว่าผ้าทอมือ และผู้บริโภคส่วนใหญ่หันไปใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่ผลิตโดยเครื่องจักรมากกว่าการผลิตแบบดั้งเดิม ดังนั้นการทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลับมานิยมอีกครั้ง จำเป็นต้องสร้างการรับรู้ ตระหนักถึงคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์มากขึ้น จึงจะทำให้เกิดการอนุรักษ์ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชน และทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และผลงานวิจัยของ Saetiew et al. (2020) ได้ศึกษาการจัดการความรู้มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อวางแผนกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กรณีศึกษาชุมชนโนนทัน อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า การเรียนรู้ วางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนโนนทัน โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว มาต่อยอดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสร้างอาชีพทำให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้จากทรัพยากรโดยรอบของชุมชน เปิดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชน รวมถึงร่วมทำกิจกรรมที่มีในแต่กลุ่มภูมิปัญญา

กิจกรรมฐานที่ 2: การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิต (เชื่อมมนภาสู่นที่ถิ่นพะเยา) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นต้นทุนเดิมของทรัพยากรทางธรรมชาติในกวีานพะเยาที่คงอยู่โดยการผสมผสานเอาวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมเข้ามาสอดแทรกในกิจกรรมเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างธรรมชาติและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ดังเกณฑ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ของ Davar (2010) ที่กล่าวไว้ว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ต้องส่งเสริมบทบาทและประสบการณ์ทางบวกจากกิจกรรมการท่องเที่ยว และได้สัมผัสจากการมองเห็นและการได้ยิน

กิจกรรมฐานที่ 3: การประกอบอาหารพื้นถิ่น (เส้นทางรสอาหารแห่งวิถีกวีานพะเยา) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นการผสมผสานระหว่างต้นทุนเดิมของทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ ปลาในกวีานพะเยา และทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาหารท้องถิ่น ดังเกณฑ์แหล่งท่องเที่ยว

เชิงประสบการณ์ของ Davar (2010) ในข้อที่ 11 มีการพัฒนาและสร้างกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความตื่นเต้น เช่น การทำอาหารท้องถิ่น โดยมีการเล่าตำนานหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับอาหารเหล่านั้น

กิจกรรมฐานที่ 4: หัตถกรรมประมง (ถักถอดศิลปหัตถกรรมวิถีประมงน้ำจืด) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่มุ่งเน้นวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น อุปกรณ์ในการหาปลา และเรือหาปลา เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตประมงดั้งเดิมในชุมชนกวีานพะเยา โดยให้นักท่องเที่ยวได้รับฟัง เรียนรู้ และสัมผัสกระบวนการงานฝีมือที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวิถีการจับปลาและการใช้ทรัพยากรน้ำจืดแบบดั้งเดิมจากช่างฝีมือท้องถิ่น เช่นเดียวกับผลงานวิจัยของ Plerux and Nakpathom (2017) ได้ศึกษาโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย พบว่า การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์เป็นการท่องเที่ยวทางเลือกหนึ่งซึ่งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และความคิดระหว่าง นักท่องเที่ยวและเจ้าของวัฒนธรรม ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและบอกต่อไปยังบุคคลอื่น ดังสอดคล้องกับเกณฑ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ของ Davar (2010) ในข้อที่ 7 ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวจะเกี่ยวพันกับความรู้ของผู้นำเที่ยวและคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งส่งผ่านทางการตีความ หรือสิ่งอำนวยความสะดวก หรือทรัพยากรที่มีอยู่เฉพาะท้องถิ่น โดยนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้และมีส่วนร่วมกับคนในชุมชนได้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว และข้อที่ 8 เกิดเป็นความทรงจำจากการสร้างประสบการณ์ที่สามารถจับต้องได้

กิจกรรมทั้ง 4 ฐานที่ออกแบบขึ้นไม่ใช่เป็นเพียงรายการกิจกรรม แต่เป็นผลลัพธ์ของการประยุกต์ใช้แนวคิดเชิงทฤษฎีสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดย

- กิจกรรมฐานที่ 1 (การสร้างบ้านปลา) และ กิจกรรมฐานที่ 2 (การอนุรักษ์ฯ) เป็นตัวอย่างของการ "สร้างมูลค่า" ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่เปลี่ยน "ปัญหา" (ทรัพยากรเสื่อมโทรม) ให้กลายเป็น "ประสบการณ์" ที่นักท่องเที่ยวจ่ายเงินเพื่อมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าด้วยการแปลงเรื่องราว (Story) และเนื้อหา (Content) ให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์
- กิจกรรมฐานที่ 3 (อาหารพื้นถิ่น) และ กิจกรรมฐานที่ 4 (หัตถกรรมประมง) เป็นการประยุกต์ใช้เกณฑ์ของ "การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์" ของ Davar (2010) อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการเน้นใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 และการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ ซึ่งจะสร้าง "ความทรงจำที่จับต้องได้" และมีความหมายลึกซึ้งกว่าการซื้อของที่ระลึกแบบเดิม ๆ

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) การศึกษาข้อมูลทางการท่องเที่ยวเบื้องต้น พบว่าข้อมูลและฐานข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัดพะเยา ยังขาดความต่อเนื่องของข้อมูล และข้อมูลไม่มีการปรับให้เป็นปัจจุบัน หรือครอบคลุมทุกพื้นที่ที่น่าสนใจ ตลอดจนข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลบางประเภท

2) การศึกษายังไม่ครอบคลุมถึงการศึกษาและสำรวจความต้องการและความคาดหวังของนักท่องเที่ยว จึงควรมีการศึกษาในด้านอุปสงค์ควบคู่กับด้านอุปทานให้เกิดความสมดุลในการวิเคราะห์ผลการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) การศึกษาวิจัยควรคำนึงถึงมิติด้านกฎหมายและข้อกำหนดเชิงพื้นที่ เนื่องจากเป็นเขตพื้นที่ซับซ้อนและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของหลากหลายหน่วยงาน ซึ่งมีข้อจำกัดในการออกแบบกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาการวิจัยที่มีประเด็นเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ภายในจังหวัดพะเยา เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เพื่อการสร้างเรื่องเล่า ตำนานสู่ปัจจุบัน และการท่องเที่ยวตามกระแสเพื่อสร้างการรับรู้แหล่งท่องเที่ยวใหม่ภายในจังหวัดพะเยา

2) ควรศึกษาการวิจัยที่มีประเด็นเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา และการพัฒนาด้านบริการทางการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและทันสมัย

3) ควรศึกษาการวิจัยที่มีประเด็นเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่ตอบโจทย์รูปแบบการท่องเที่ยวยุคใหม่ และสามารถนำมาใช้พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างยั่งยืน เช่น การค้นหาด้วยเสียงและการควบคุมด้วยเสียง (Voice Search & Voice Control) และ Virtual Reality (VR) เป็นต้น

8. เอกสารอ้างอิง

- กัลยาณมิตร นรรัตน์พุทธิ. (2562). *วัฒนธรรม คุณค่าสู่มูลค่า (วารสารวัฒนธรรม)*. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- เนชั่นทีวี. (2561). *พะเยา-ชาวประมงพื้นบ้าน 17 ชุมชนรอบกว๊านพะเยา ร่วมกันทำบ้านให้ปลา จุดสะดือ กลางกว๊านพะเยา ซึ่งเป็นแหล่งน้ำจืด แหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด กว่า 48 สายพันธุ์*. สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2567, จาก <https://www.nationtv.tv/news/378613880>
- สำนักงานประมงจังหวัดพะเยา. (2561). *รายงานการสำรวจกว๊านพะเยา ประจำปี พ.ศ. 2561*. พะเยา: กรมประมง.
- สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. (2562). *การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว*. กรุงเทพมหานคร: กรมการท่องเที่ยว.
- หัสนัย ผดุงศ์. (2561). *การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอัตลักษณ์ทางกลุ่มชาติพันธุ์ม้งผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาหมู่บ้านม้งก๊วกาญจน์ ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต)*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2564). *คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2567, จาก <https://www.dasta.or.th/th/article/105>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Chantavanich, S. (2016). *Qualitative Research Methods*. (23rd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University.
- Chemsripong, S., & Petmee, P. (2017). Creating Value Added Products from Local Wisdom: A Case Study of the Ancient Cloth. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 10(4), 62-85. <https://www.journal.nu.ac.th/JCDR/article/view/1669>
- Davar, C. (2010). *Experiential Tourism and the Cyprus Hotel Experience: A Canadian Perspective, with Suggestions, Ideas, and Opportunities*. Retrieved 20 December 2024, from <https://ideasinteligentesblog.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/11/experiential-tourism-and-the-hotel.pdf>
- Faculty of fisheries. (2004). *The Study and Design of dredging, Kwan Phayao and public hearing in Phayao Province*. Bangkok: Kasetsart University.

- Ministry of Tourism and Sports. (2023). *Annual Report Ministry of Tourism and Sports*. Bangkok: Strategy and Planning Division.
- Phothisita, C. (2013). *Sciences and Arts of Qualitative Research* (6th ed.). Bangkok: Amarin Printing and Publishing.
- Pleerux, N., & Nakpathom, P. (2017). *A study of opportunity for experience tourism development in east coastal areas of Thailand*. Retrieved 20 December 2024, from https://buuir.buu.ac.th/bitstream/1234567890/3530/3/2562_093.pdf
- Pleerux, N., & Nakpathom, P. (2020). Potential of Experience Tourism Destinations in Chon Buri, Rayong, Chanthaburi and Trat. *Journal of Thai Hospitality and Tourism*, 15(2), 77-91. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/tourismtaat/article/view/242169>
- Saetiew, K., Maiyawan, J., Kiewchaon, P., Bumroongwong, P., Panthongta, A., & Sriruk, C. (2020). Local wisdom heritage management for creative tourism activities planning: a case study of non-than community amphoe mueang nong bua lamphu province. *Journal of Liberal Arts and Management Science Kasetsart University*, 7(2), 112-120. <https://so14.tci-thaijo.org/index.php/jlams/article/view/97>
- Sarabun, S., Visuddhinamedhi, P., Inping, N., & Khamkeaw, S. (2020). The Process of Community strengthening and cultural tourism promotion in Phayao Province. *Mahachulagajasara Journal*, 11(2), 108-117. <http://mcur.mcu.ac.th:8080/jspui/handle/123456789/867>
- Serirat, S. (1999). *Principles of Marketing*. Bangkok: Phetjaratsang Hangthurakit Press.
- Srirathu, V. (2008). *Eco-Tourism Potential of Amphoe Khao Kho, Phetchabun Province* (Master of Science Degree in Ecotourism Planning and Management). Srinakarinwirot University.
- Swangkong, K. (2015). An Assessment of Potential's Tourist Attraction towards Tourist's Perspective: A Case Study of Waterfall's Tourist Area in Saraburi Province. *Journal of Social Sciences Srinakharinwirot University*, 18(1), 10-25. <https://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOS/article/view/7020>